

פורום: חוק זכויות התלמיד

חוק זכויות התלמיד

התשס"א-2000

1. **מטרה** (תיקון: תשס"ה)
חוק זה מטרתו לקבוע עקרונות לזכויות התלמיד ברוח כבוד האדם ועקרונות אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד, תוך שמירה על כבוד התלמיד, עובד ההוראה וצוות המוסד החינוכי ועל ייחודם של מוסדות החינוך לסוגיהם השונים כמוגדר בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949, בחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, בחוק חינוך מיוחד, התשמ"ח-1988, ובכל דין אחר, ולעודד יצירת אקלים של כבוד הדדי בקהילת מוסד החינוך.

2. **הגדרות** (תיקונים: תשס"ה, תשס"ט)
בחק זה –
"הוועדה" – ועדת החינוך והתרבות של הכנסת;
"מוסד חינוך", "מוסד חינוך רשמי", "מוסד חינוך מוכר", "הורים", "נער", "ילד" – כהגדרתם בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949;
"המנהל הכללי" – המנהל הכללי של משרד החינוך;
"מנהל המחוז" – מנהל לשכה מחוזית של משרד החינוך;
"מפקח המחוז" ו"מפקח כולל" – מפקחים שמונו לפי סעיף 34 לחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953.
"קהילת מוסד החינוך" – תלמידים, הצוות החינוכי והמינהלי והורי התלמידים;
"תלמיד" – מי שלומד במוסד חינוך;
"השר" – שר החינוך.

3. **הזכות לחינוך**
כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין.

4. **פרסום הוראות** (תיקון: תשס"ה)
(א) הוראות חוק זה יובאו לידיעת התלמידים והוריהם בראשית כל שנת לימודים,

כפי שיקבע השר באישור הוועדה.

(ב) הוראות המנהל הכללי למנהלי מוסדות החינוך וכן כל ההוראות הניתנות על ידי מנהלי מוסדות החינוך, בדבר זכויות וחובות תלמידים ובכלל זה הכללים בדבר שמירה על כבוד הרדי בקהילת מוסד החינוך, וכללי המשמעת, לרבות לענין מניעת אלימות והטיפול בה יפורסמו ויובאו לידיעת התלמידים והוריהם בדרך שיקבע השר, באישור הוועדה.

5. איסור הפליה (תיקון: תשע"א)

(א) רשות חינוך מקומית, מוסד חינוך או אדם הפועל מטעמם, לא יפלו תלמיד מטעמים עדתיים, מטעמים של ארץ מוצא, מטעמים של רקע חברתי-כלכלי, או מטעמים של השקפה פוליטית, בין של הילד ובין של הוריו, בכל אחד מאלה:

- (1) רישום תלמיד, קבלתו או הרחקתו ממוסד חינוך;
 - (2) קביעת תכניות לימודים ומסלולי קידום נפרדים באותו מוסד חינוך;
 - (3) קיום כיתות נפרדות באותו מוסד חינוך;
 - (4) זכויות וחובות תלמידים לרבות כללי המשמעת והפעלתם.
- (ב) העובר על הוראות סעיף זה, דינו – מאסר שנה או קנס, כאמור בסעיף 61(א)(3) לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

6. הרחקה לצמיתות של תלמיד ממוסד חינוך (תיקון: תשס"ט)

(א) החלטה בדבר הרחקת תלמיד ממוסד חינוך לצמיתות והעברתו למוסד אחר תינתן רק לאחר שניתנה לתלמיד ולהוריו הזדמנות להשמיע את טענותיהם; לענין סעיף זה, יראו מתן הזדמנות לתלמיד ולהוריו להשמיע את טענותיהם, אם הוזמנו פעמיים כדין ולא הופיעו; השר באישור הוועדה יתקין תקנות לענין זה.

- (ב) החלטה לפי סעיף קטן (א) תהיה בכתב ומנומקת.
- (ג) מיד לאחר קבלת החלטה לפי סעיף קטן (א) יודיע מנהל מוסד החינוך להורי התלמיד ולתלמיד כי הם רשאים לערור על ההחלטה בכתב, לפני ועדת שימוע שהוקמה כאמור בסעיף 7, בתוך 14 ימים מיום שהומצאה להם ההודעה ואם היתה ההחלטה להרחיק את התלמיד לאלתר לפי סעיף קטן (ד)(2) – בתוך עשרה ימים מיום שהומצאה להם ההודעה על ההחלטה בדבר הרחקה לאלתר; להודעה תצורף ההחלטה.

- (ד) (1) לא יורחק תלמיד, כאמור בסעיף קטן (א), עד להגשת ערר; הוגש ערר, לא יורחק תלמיד אלא לאחר קבלת ההחלטה בערר.
- (2) על אף הוראות פסקה (1), מנהל מוסד החינוך, באישור מפקח המחוז, ובאין מפקח מחוז – באישור המפקח הכולל, רשאי להרחיק תלמיד, כאמור בסעיף קטן (א9), לאלתר; הוראות פסקה זו לא יחולו על הרחקה לצמיתות בשל הישגים לימודיים כמשמעותה בסעיף 12ב לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949.
- (3) מנהל מוסד חינוך שהרחיק תלמיד לאלתר לפי פסקה (2) יודיע על כך, מיד עם ההרחקה כאמור, למי שהשר הסמיכו לעניין זה מבין עובדי משרדו.
- (ה) השר יקבע את הוראות לעניין הסדרים והמועדים להגשת הערר, וכן לדיון ולהחלטה בו.
- (ו) השר ימסור לוועדה, מדי שנה, לא יאוחר מא' בחשוון, דיווח על ההרחקות שנעשו לפי סעיף זה בשנת הלימודים שקדמה למועד הדיווח.

7. **ועדת שימוע** (תיקון: תשס"ט)

- (א) בכל מחוז תוקם ועדת שימוע וזה הרכבה:
- (1) מנהל המחוז אשר במחוזו מצוי מוסד החינוך, והוא יהיה היושב ראש;
- (2) נציג הארגון שאליו משתייכים רוב המורים במוסד החינוך, כפי שיקבע הארגון;
- (3) נציג ארגון הורים ארצי מתוך רשימה שיקבע הארגון; אלא אם כן ביקשון התלמיד או הוריו כי לא ישתתף בדיון;
- (4) ראש מועצת תלמידים מחוזית או סגנו, אלא אם כן ביקשון התלמיד או הוריו כי לא ישתתף בדיון.
- (ב) ההחלטה בערר תינתן על ידי מנהל המחוז לאחר ששמע את הורי התלמיד ואת התלמיד, אם רצו בכך, ולאחר שמנהל המחוז שמע את מפקח המחוז או את המפקח הכולל, האחראים על מוסד החינוך, או את מנהל מוסד החינוך, או מי מטעמם, וכן את דעות הנציגים שהוזמנו כדין לדיון בוועדה.
- (ג) ההחלטה בערר תהיה בכתב ומנומקת.
- (ד) נמנע ממנהל המחוז לקיים את תפקידו על פי סעיף זה, ימלא את תפקידו מי שמכהן כמפקח המחוז או כמפקח על החינוך הדתי במחוז, ומוקנות לו לשם כך סמכויות מנהל המחוז לפי סעיף זה.

8. עתירה

על ההחלטה בערר ניתן לעתור לפני בית המשפט לעניינים מינהליים.

9. הזכות להיבחן בבחינות בגרות

כל תלמיד זכאי להיבחן בבחינת בגרות ממשלתית המתקיימת במוסד החינוך שבו הוא לומד אלא אם כן לא עמד התלמיד בתנאים שקבע השר בהתייעצות עם הוועדה.

10. אמצעי משמעת

כל תלמיד זכאי לכך שהשמעת במוסד החינוך תונהג באופן ההולם את כבוד האדם, ובכלל זה הוא זכאי שלא יינקטו כלפיו אמצעי משמעת גופניים או משפילים.

11. סייג לענישה

מוסד חינוך לא ינקוט אמצעי ענישה נגד תלמיד בשל מעשה או מחדל של הוריו.

12. מימוש זכויות

מוסד חינוך לא ימנע מתלמיד לממש את זכויותיו כאמור בחוק זה או בכל דין אחר.

13. מועצת תלמידים

(א) מוסד חינוך יעודד הקמת מועצת תלמידים ולא יעשה כל פעולה למנוע את הקמתה; מסגרת פעילותה תיקבע בהוראות המנהל הכללי בהתייעצות עם מועצת התלמידים והנוער.

(ב) הוראות סעיף זה לא יחולו על גן ילדים כמשמעותו בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949.

14. חובת סודיות

מי שהגיע אליו מידע על תלמיד עקב מילוי תפקיד שהוטל עליו לפי חוק זה, חובה עליו לשמרו בסוד ואינו רשאי לגלותו אלא לצורך ביצוע תפקידו.

15. ביצוע ותקנות

השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא יתקין, בתוך 6 חודשים מיום פרסומו של חוק זה, תקנות לביצועו, באישור הוועדה.

16. סייג לתחולה

- (א) הוראות חוק זה יחולו על כל מוסד חינוך רשמי.
(ב) על מוסד חינוך מוכר שאינו רשמי יחולו הוראות חוק זה למעט סעיפים 6, 7 ו-13, ואולם רשאי השר, באישור הוועדה ובהתחשב באופי המוסד להחיל עליו בצו את הוראות הסעיפים האמורים, כולן או מקצתן.

17. **שמירת דינים** (תיקון: תשס"א)
הוראות חוק זה באות להוסיף על הוראות כל דין אחר ולא לגרוע ממנו.

18. **תיקון חוק בתי משפט לענינים מינהליים** (תיקון: תשס"א)
בחוק בתי משפט לענינים מינהליים, התש"ס-2000, בתוספת הראשונה, בפרט 3, במקום "והעברה" יבוא "הרחקה והעברה".

19. **תיקון חוק לימוד חובה – מס' 23** (תיקון: תשס"א)
בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949, סעיפים 33 ו-33ג – בטלים.

20. **תיקון חוק פיקוח על בתי ספר – מס' 6** (תיקון: תשס"א)
בחוק פיקוח על בתי ספר, התשכ"ט-1969, בסעיף 32, בסעיף קטן (א1), במקום "מטעמים עדתיים כאמור בסעיף 3 לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949" יבוא "כאמור בסעיף 5 לחוק זכויות התלמיד, התש"ס-2000".

21. **הוראה מיוחדת** (תיקון: תשס"א)
הוראות חוק זה יובאו לראשונה לידיעת התלמידים והוריהם כאמור בסעיף 4 בתוך 45 ימים מיום פרסומו של חוק זה אף אם לא קבע השר תקנות לפי סעיף 4; לא קבע השר כאמור, יובאו הוראות חוק זה לידיעת התלמידים והוריהם על ידי מנהלי מוסדות החינוך.

מחינוך למשפט: חוק זכויות התלמיד במבחן החיים בבית הספר

אריה קיזל וניבי גל-אריאלי

רבים חשים, כי חוק זכויות התלמיד (התשס"א-2000) הביא לשינוי ביחסים בין מורים לתלמידים ובין הורים למורים. לא אחת נשמעת הטענה, כי עצם חקיקת החוק מאיימת על הדיאלוג המתנהל בין כותלי המוסד החינוכי. בחדרי מורים ובמסדרונות המחלקות לחינוך נשמעת שוב ושוב הטענה, כי החוק הוא חד-צדדי, שכן הוא שם את זכויות הילדים לפני כל זכות אחרת בבית הספר.

על רקע המציאות הבית ספרית בישראל, שאחת התופעות הבולטות בה בשנים האחרונות היא האלימות הגואה בהם, מעומתות לעיתים קרובות זכויות של ילד אחד מול אלו של ילד אחר. ואכן, נטען לא אחת, כי חוק זכויות התלמיד מגן על הגורמים המפריעים לחיים התקינים בבית הספר, ובכך פוגע בזכויותיהם של שאר הבאים בשעריו (קיזל, 2010). ברבים מבתי הספר בישראל לא מצליחים להתמודד באופן יעיל עם גילויי האלימות ולנטרל השפעה של תלמידים אלימים כדי לאפשר לתלמידים ללמוד באופן תקין. מנהלים רבים חשים חסרי אונים אל מול תופעות של אלימות גם מצד הורים. לא פעם נדמה כי החוק עצמו תומך באלימות הגוברת כלפי מורים ומנהלים.

זהו מצב מבלבל: הגדרה של זכויות, כך למדנו כל חיינו, נדרשת במקום שבו הן קופחו. קביעת זכויות בחוק נעשית בעקבות מצב של חסר, כלומר, כשמצב היחסים הטבעי אינו מעניק את המעמד הדרוש. כאן, נראה כאילו הוגדרו זכויות במקום שנדרש ריסון. עקב זאת, התחושה הרווחת בקרב מורים, מחנכים ומנהלים היא כי הגורם המשתלט הוא שמקבל לפתע העדפה בדמות הסדרה בחוק.

במסה קצרה זו אנו מבקשים להציג תופעה והסבר, לא כמסקנות מחקר, אלא כהתרשמות מעשרות שיחות עם קבוצות רחבות של מורים ומנהלים.

הסדרת חינוך באמצעות חוקים

חוקי חינוך עשויים להיות משני סוגים עיקריים: חוקי מדיניות, שנועדו להסדיר את מערכת החובות והסמכויות של הרשויות הנוגעות לבתי הספר, וחוקים שנועדו להסדיר את מערכת הזכויות והחובות בתוך בתי הספר. חוק זכויות התלמיד הוא חוק מהסוג השני. אלא שבין חוקי החינוך בישראל חוק זה הוא אחד ויחיד; אין חוקים נוספים שמסדירים את היחסים בין כלל באי בית הספר לבין עצמם, וביניהם לבין הגורמים המשפיעים על בית הספר מבחוץ, כגון ההורים והקהילה. כל אלה מוסדרים בישראל בהסכמים ובחוזרי מנכ"ל אך לא בחקיקה. חוק זכויות התלמיד צנח למציאות נורמטיבית זו והוא במעמד של בן יחיד בה.

חוק זה הוא חוק ממוקד. הוא עוסק ב"מערכת" מנקודת המבט של התלמידים. שאר השותפים – מורים ומנהלים – חשים כי הוא חוק חד-צדדי ומוטה. חלק מאנשי החינוך רואים בו הצגה חלקית, ועל כן שגויה, של המעשה החינוכי. ייתכן שהמחוקק האמין כי על ידי חוק תשתנה המציאות הבית ספרית, וכי הערכים של שמירה על כבוד הילדים וזכויותיהם יונחלו באמצעותו כבמטה קסם. אלא שהחוק לא סייע בכך. הוא גם אינו מסוגל לסייע בכך. כטקסט מרכזי ומעצב בחיי בית הספר היה חוק זכויות התלמיד לרעשן שאינו מפסיק להרעיש, שינה את מערך היחסים בתוך בתי הספר והעכיר את האווירה ברבים מהם. השיח המשפטי שבמרכזו עקרונות של צד א' מול צד ב' – אכיפה, מערכת היררכית של החלטות מינהליות ומנגנוני ערעור – שונה לחלוטין מן השיח החינוכי שבמרכזו דיאלוג. הצורך להיצמד לכללים כתובים וערוכים מראש מעקר כל ניסיון לעצב מערכת יחסים ספונטנית ולבנות בבית הספר קהילה של לומדים המתייחסים זה אל זה בכבוד, לא כהיענות לכללים כתובים אלא מתוך שכנוע ורצון.

יש לזכור, כי בתוך מערכת החינוך מלכתחילה אין שוויון בין המורה לתלמיד. המורה הוא עובד המערכת, המחויב לה ומחויב לערכיה. את מעשיו כלפי התלמיד וכלפי חבריו הוא מכוון מתוך המערכת. חובות המערכת כלפי המורה הן חובות כלפיו כעובד – בנוגע למעמדו, לתנאי העסקתו, לדרך הכשרתו ולקידומו. זה הברדל בסיסי ועקרוני: התלמיד אינו חלק ממערך החובות כלפי המורה, בהיותו מושא של המערכת ויעד קיומה. לעומת זאת, למורה חובות כלפי התלמיד. הוא הגורם הראשון שעמו נפגש התלמיד, הוא הנושא הראשי בחובות כלפיו, באופן תואם לזכויותיו וכנובע מהן.

בתוך מציאות זו נתפס חוק זכויות התלמיד כאחראי לשיח האלים שהתפתח בקרב הורים, עורכי דין, אנשי מדיה ופוליטיקאים כלפי מורים, מנהלים ועובדים

אחרים בצוות החינוכי. שיח זה רווח היום גם כלפי משרתי ציבור אחרים ובהם רופאים, פסיכולוגים ועובדים סוציאליים. אזרחים אינם מקבלים את דברי עובדי הציבור כגזירה שאין להרהר אחריה. היחיד מנסה להשמיע את קולו מול מערכת אטומה ולעמוד על זכותו להימנע מכפיפות למנגנון בלתי רגיש מעצם מהותו. ועם זאת, קידוש רעיון השיח הזה משמעו כי הוויכוח הוא העיקר והלעומתיות היא היעד. ככל שמדובר בחינוך, נוצרת סתירה בלתי נמנעת: הכוחנות מנוגדת למעשה החינוכי וזרה לו, הלעומתיות אינה שייכת לדמותו האידיאלית של הארגון החינוכי ומנוגדת תכלית ניגוד לערכי היסוד שלו.

זכויות הילד כתלמיד

זכויות התלמיד הן חלק מאגד זכויות רחב יותר – של זכויות הילד. התפיסה הרעיונית של זכויות הילד נוצרה בחשיבה הניאו-ליברלית שהתפשטה בחצי השני של המאה ה-20. תפיסה זו המירה רעיון ותיק שהנחה והוביל כל סוגיה משפטית שילדים במרכזה, והוא רעיון "טובת הילד". על פיו, הילדים מוגבלים ביכולתם לקבל החלטות הנוגעות לגורלם וחשופים לפגיעות מצד מבוגרים שאינם מחויבים כלפיהם. על כן, על המבוגר, האפוסטרופוס, לקבל החלטות בעבורם.

לפי תפיסת הזכויות, הילד הוא מבוגר-שבדרך. מכאן, הוא זכאי לשורה של זכויות הנוגעות למשל למסגרות שהוא משתייך אליהן ולמעמדו בהן. זכויות התלמיד הן חלק מאותו אגד זכויות. נכללות בהן זכויותיו לחינוך התובעות מהוריו ומהמדינה לספק לו חינוך, וזכויותיו בתוך בית הספר, המחייבות את המבוגרים העובדים בבית הספר לדאוג לרווחתו. חוק זכויות התלמיד עוסק בזכות לשהות בכיתה, ללמוד ולהתחנך ולהיענש רק באופן מוגבל.

החוק אינו מסדיר את מערך היחסים הכולל בבית הספר. הוא אמנם מבטיח את זכויות התלמיד היחיד שלא להיות מושעה מבית הספר, אך אינו מסדיר את זכויות חבריו שלא להיות מופרעים על ידו. מבחינה זו הפך החוק לאחד הגורמים הכובלים את היחסים הבית ספריים ובהם זכות הרוב ללמוד בסביבה מכבדת ומוגנת. מקרי אלימות קשים אמנם יכולים להיות מטופלים על ידי מערכות חוקיות אחרות, אבל במצב שבו חוק ספציפי קובע את הישארות התלמיד בבית הספר ואת הגבלת דרכי הענישה, נותר שטח ביניים בעייתי רחב מאוד.

שפת הזכויות ושפת הפדגוגיה

שפת הזכויות הלעומתית היא שפה שוויונית. הנחת היסוד שלה היא כי הצדדים הניצים עומדים בגובה שווה, זה מול זה. השפה הפדגוגית היא שפה אחרת. בבסיסה עומדת התפיסה כי למורה יש סמכויות שאין לתלמיד. המורה הוא מבוגר, התלמיד הוא צעיר. מן הגישות הספרטניות ועד הגישות ההומניסטיות המתקדמות, המעמידות את הדיאלוג במרכז – נתפס כוחו של המורה מול התלמיד כנגזר מיכולתו, מכושרו, מהכשרתו, מבגרותו, משליטתו בתחום דעת ומהמנדט הפדגוגי שניתן בידיו. השיח החינוכי ההומניסטי משתמש לרוב במושגים שמצטייר מהם מורה שאינו נאבק עם התלמיד, אלא מכיל אותו, מאפשר לו, נותן לו מקום, לעיתים מעמיד אותו במרכז, ומתוך כך וכחלק מכך – מפעיל את סמכותו כלפיו. השיח החינוכי אינו רואה בסמכות המורה גורם שאמור לאיים על התלמיד או להטרידו אלא להפך: הוא רואה בסמכות המורה (ואף בסמכות ההורה) כלי המסייע בהדרכת התלמיד, בהצבת גבולות בפניו ובהקניית ערכים כחלק מהפדגוגיה שבית הספר הוא אחת מצלעותיה הפעילות. חוק זכויות התלמיד משנה את הפדגוגיה הבית ספרית; הוא מאלץ אותה לאמץ עקרונות משפטיים של אכיפה, פרוצדורה סדורה וקביעת מנגנונים היררכיים. אלה זרים לתהליך החינוכי. מושגי המפתח של האתוס הפדגוגי השתפני, כגון "משפחת בית הספר", "קהילת הלומדים", "אני מאמין בית ספרי", שונים תכלית שינוי מאתוס הגבולות ואומדני הסבירות, המידתיות והתקינות המשפטיים.

ממרחק של כעשר שנים, נראה כי למחנכים ולעוסקים במדיניות חינוך כבר יש פרספקטיבה על השפעת חוק זכויות התלמיד. במחקרו טוען חוקר החינוך והמשפט דן גבתון, על סמך ניתוח סעיפי החוק ששימשו בסיס לפסיקות בתי המשפט מכוח החוק, כי לחוק הייתה השפעה מיטיבה על אופן ההגנה על זכויות הקבוצות החלשות יותר בחברה הישראלית (גבתון, 2011). כחצי מפסיקות אלו, מתברר, נשענו על סעיף 3 בחוק זכויות התלמיד – סעיף הזכות לחינוך. לדברי גבתון, בתשע השנים הראשונות מאז חקיקתו הוגשו 82 עתירות על פי חוק זכויות התלמיד, ויותר מחציין התקבלו.

אך האם השלכותיו של חוק זכויות התלמיד מסתכמת ב-82 עתירות? אנו סבורים שתוצאתו רחבה יותר. החוק משפיע באלפי בתי ספר ובעשרות אלפי כיתות מדי יום. הוא הביא אל בתי הספר סגנון חדש, שבו המורה אינו נתפס עוד כחלק מהמערכת המחויבת לתלמיד אלא כדמות הניצבת מול התלמיד ולא עם התלמיד. טרמינולוגיית הזכויות בכניסתה לבית הספר יצרה גישה כוחנית כנגד המורים והמנהלים – קודם כול בקרב חלק מן התלמידים והוריהם, אך גם בקרב אנשי מדיה ופוליטיקאים,

לעיתים עד כדי עירוב של עורכי דין בהתנגשויות שהתחילו בין מורים לתלמידים. בראייה הפדגוגית האידיאלית, הסמכות המורית נובעת מהיות המורה מקור הידע, מאישיותו הראויה, מהתנהגותו המוסרית וממידת השכנוע המתפתחת בקשר שלו עם התלמיד. הספק שמוטל בעצם מושג הסמכות מבוטא בקול על ידי ההגות המובילה את שיח הזכויות, מהדהד בכיתות ומרוקן את הסמכות המורית מן התוכן שהיה לה ובעצם מכל תוכן ממשי. חוק הזכויות מציב את התלמיד מול המורה כיחיד. במסגרתו עליו ליצור שקיפות ולדאוג לאחריותיות (accountability) שעה שהוא מסביר לתלמידים ולהורים מהו חומר הלימוד, כיצד יילמד ומדוע יילמד כך ולא אחרת. חוק זכויות התלמיד מטיל על כל בית ספר, על כל מחוז ועל כל רשות מקומית את הצורך לנקוט סדרה של הליכים בירוקרטיים משפטיים, מעייפים ומתישים. יש צדק בדברי הטוענים שהליכי החוק והתקנות הנקבעות מכוחו לא שינו רבות מקביעות חוזרי מנכ"ל משרד החינוך. אפשר בהחלט לשמוח על כך שבבתי המשפט קידמו בעזרתו זכויות של מי שבאמת היו זקוקים לכך, אך יש לשים לב למה שעשה החוק כטקסט מרכזי בבתי הספר. הרוח הפדגוגית, שהוליכה כקו מנחה אל הפשרה והדיאלוג, מתקשה למצוא את עצמה במסגרות כגון ועדת משמעת, ועדת תלונות והליכי ערר, המחייבות נבירה מתמדת בערימות מסמכים ובצורות של תיעוד. האתוס המחשיב קהילה לומדת ומכבדת הפך לאתוס מתדיין ומאזן. התוצאה היא גישה שמשתיקה את המורים, שמאיימת על העוסקים בחינוך ומשלחת בהם עורכי דין ואיומים בתביעות. האווירה שמשרה החוק בבתי הספר רחוקה מכבוד כלפי זכויות. תוצאתו היא שיח לעומתי, מתנכר, שלא אחת נדמה כי נשכח ממנו העיקר, הפשוט כל כך – החינוך.

רשימת מקורות

גבתון, דן (2011). לאיזה תלמיד החוק דואג? משפט ועסקים, י"ד (המאמר לא פורסם בכרך י"ד בשל תקלה טכנית בכתב העת, ולכן אין מצוינים מספרי העמודים שלו, אך נחשב כאילו פורסם בו, ויפורסם בפועל בכרך ט"ו).

קיזל, אריה (2010). זכויות התלמיד מול זכויות כל הבאים בשערי בית הספר. נדלה ב-11 בדצמבר, 2010, מהאתר: http://www.akizel.net/2010/12/blog-post_11.html